

หนังสือหายาก ของ หอสมุดแห่งชาติ

นางสาวรัชณี ทรพย์วิจิตร

นางอัจฉรา จารุวรรณ

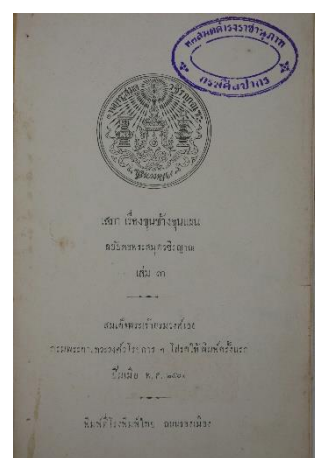
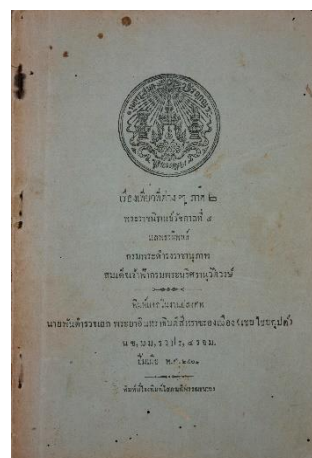
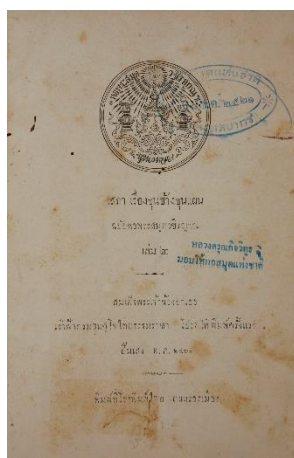
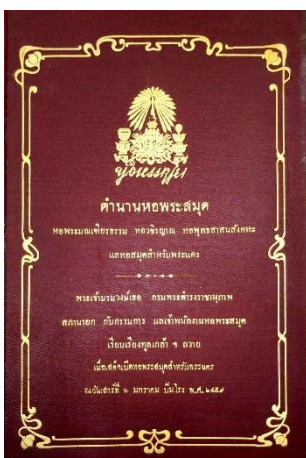
๑. ประวัติความเป็นมาของหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ เพื่อพสกนิกรจะได้แสวงหาประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะได้จากการอ่านหนังสือ ซึ่งต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นหอสมุดแห่งชาติ สังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม แรกเริ่มตั้งหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครนั้นได้รวบรวมหนังสือมาจากหอพระสมุด ๓ แห่ง คือ หอพระมณเฑียรธรรม หอพุทธศาสนสังคหะ และหอพระสมุดวชิรญาณเดิม หนังสือส่วนใหญ่เป็นสมบัติส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ที่ได้พระราชทาน ประทาน และบริจาคให้หอพระสมุดวชิรญาณ รวมทั้งหนังสือที่หอพระสมุดวชิรญาณจัดพิมพ์ และจัดหาให้บริการ หนังสือเหล่านี้แสดงให้เห็นวิวัฒนาการของภาษา และการพิมพ์ บางเล่มมีการผลิตอย่างประณีตสวยงามประติมากรรมด้วยวัสดุอันมีค่า บางเล่มมีรูปสวยงาม บางเล่มมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาการต่าง ๆ ในอดีต ซึ่งไม่สามารถจะหาได้ในหนังสือปัจจุบัน ที่สำคัญที่สุดคือได้แสดงถึงประวัติศาสตร์ วิวัฒนาการด้านการเมือง การปกครอง พระราชกรณียกิจที่พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ทรงบริหารประเทศชาติ วัฒนธรรมประเพณีของประเทศไทย และชาวไทย บันทึกการเดินทางของชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย สนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ไทยทำกับต่างประเทศ เป็นต้น หนังสือและเอกสารเหล่านี้หอสมุดแห่งชาติถือว่าเป็นหนังสือหายากอันทรงคุณค่า และสมควรที่จะรักษาให้คงอยู่เพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนต่อไป

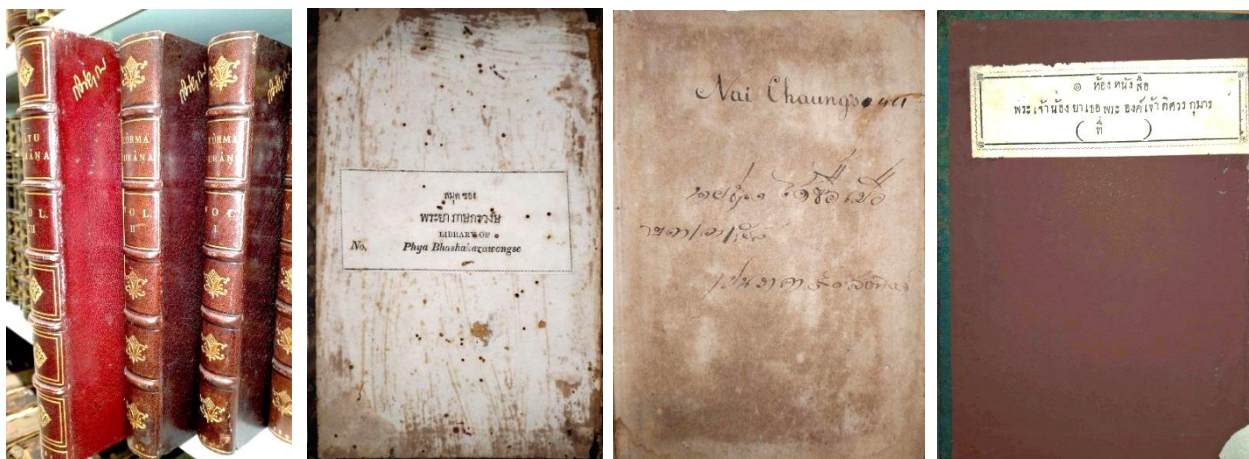
๒. หนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติ ๑๒ ลักษณะ

หอสมุดแห่งชาติได้กำหนดลักษณะหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติ ว่ามี ๑๒ ลักษณะ ดังนี้

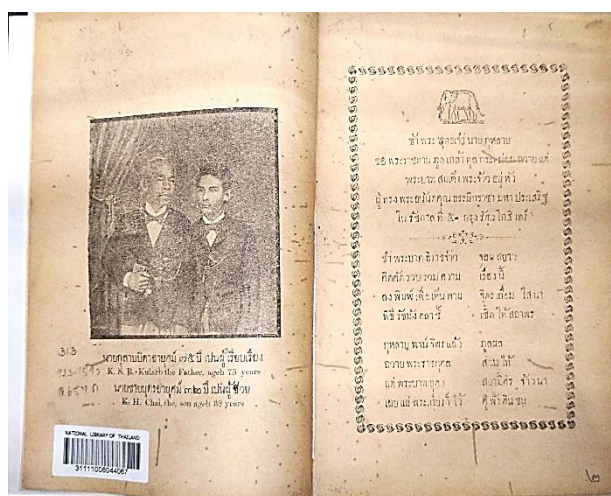
๑. หนังสือที่มีตราหอพระสมุดวชิรญาณ อันแสดงถึงความเป็นเจ้าของมาแต่เริ่มแรก และตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

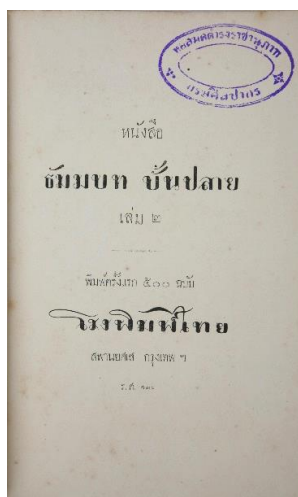
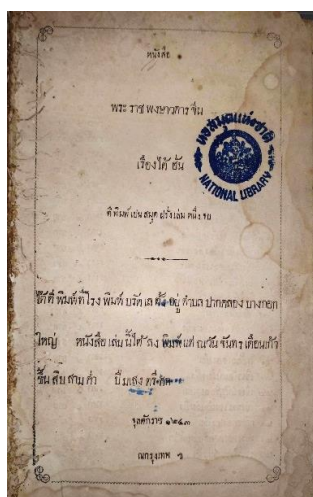
๒. หนังสือที่มีประวัติการครอบครอง คือ หนังสือที่มีผู้ยกมอบให้เป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติ ได้แก่ หนังสือที่ได้รับมอบจากพระญาติของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ หนังสือส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

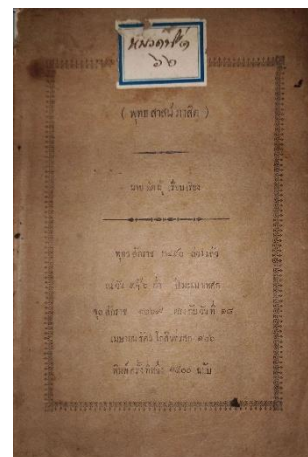
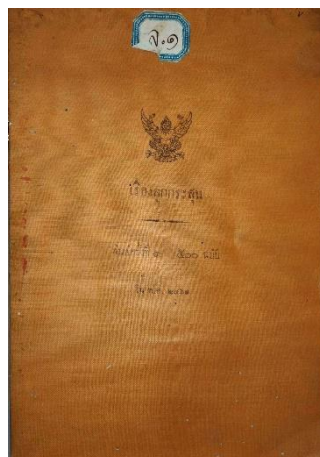
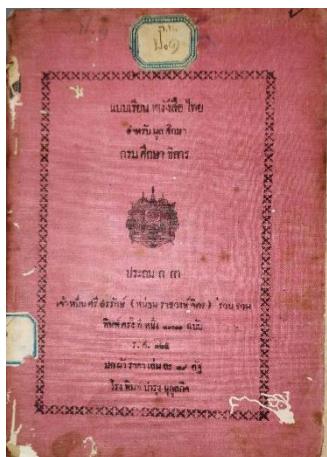
๓. หนังสือที่มีเนื้อหาที่น่าสนใจ รวมทั้งหนังสือที่เขียนโดยปราศจากความจริง อาทิ หนังสือกุ

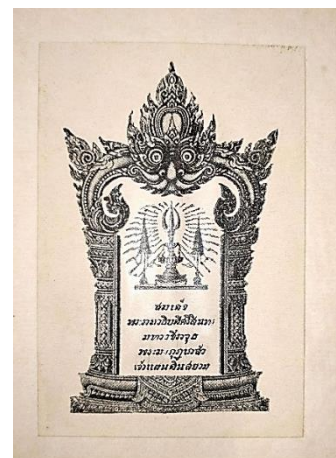
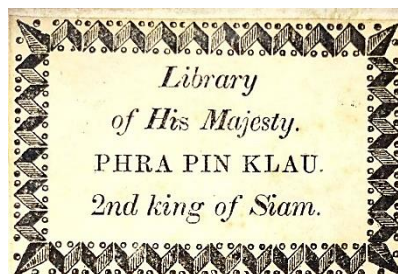
๔. หนังสือที่พิมพ์โดยโรงพิมพ์ยุคแรก ๆ ของประเทศไทย เช่น หนังสือที่พิมพ์โดย โรงพิมพ์ครุสมิท โรงพิมพ์อักษรพิมพ์การ โรงพิมพ์วัดบวรนิเวศ โรงพิมพ์พระเทพผล โรงพิมพ์หมอบลัดเลย์ เป็นต้น

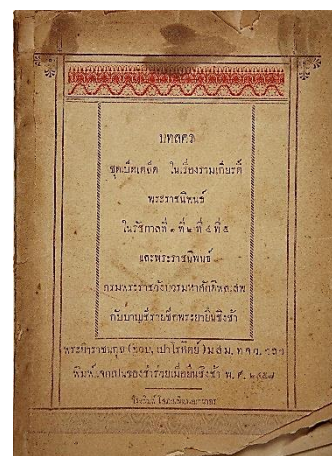
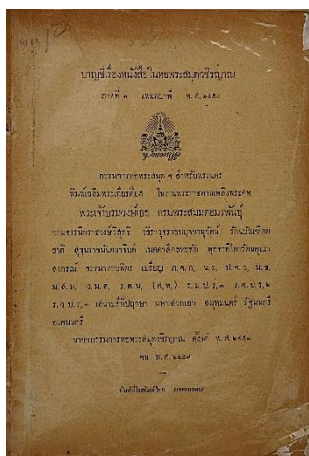
๕. หนังสือที่จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มครั้งแรก ซึ่งเดิมมักถ่ายถอดภาษามาจากหนังสือสมุดไทย หรือองค์ความรู้ตามยุคสมัย

๖. หนังสือที่มีบุ๊คเพลตหรือบรรณสิทธิ์ หมายถึง หนังสือที่มีป้ายหรือตราประจำตัวของเจ้าของหนังสือที่มีรูปแบบลวดลายต่างกัน วกติดไว้ด้านในของปกหน้าหรือที่ใบรองปก เช่น ตราหอพระสมุดหลวง ในพระบรมมหาราชวัง ตราส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

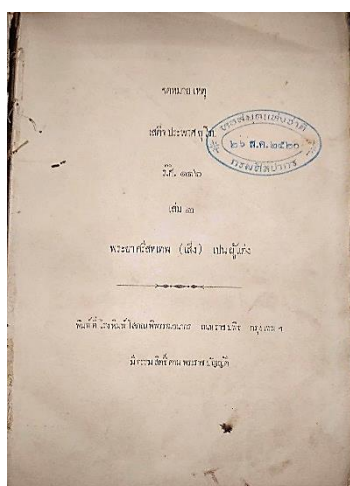
๗. หนังสือหนังสือที่ออกในโอกาสพิเศษ เช่น ที่ระลึกในวันเกิด งานพระราชทานเพลิงศพ งานพระราชทานกฐิน เป็นต้น

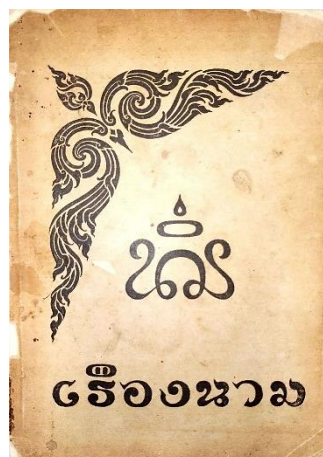
๘. หนังสือที่มีรูปเล่มสวยงาม พิมพ์ด้วยกระดาษอย่างดี และมีราคาแพง

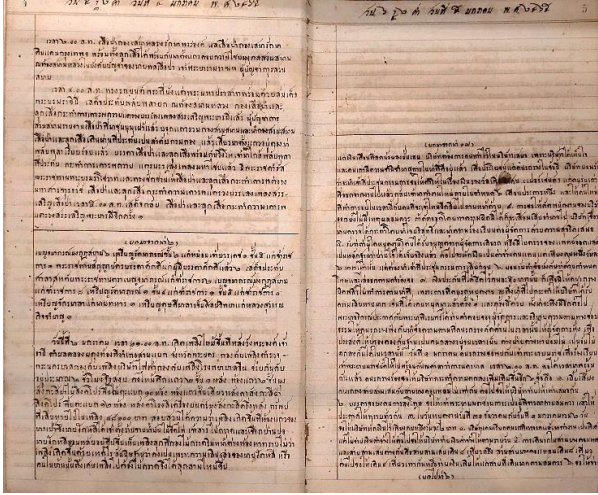
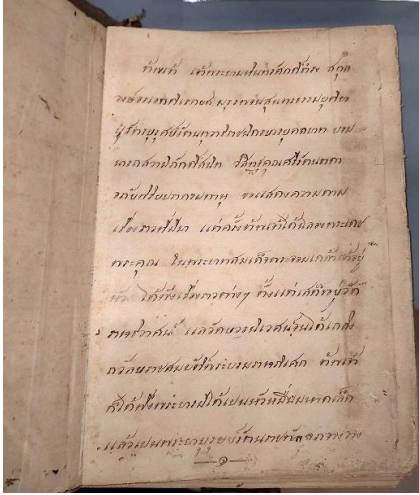
๙. หนังสือที่มีภาพเก่าที่น่าสนใจ เช่น หนังสือจดหมายเหตุเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ร.ศ. ๑๑๖ เป็นต้น

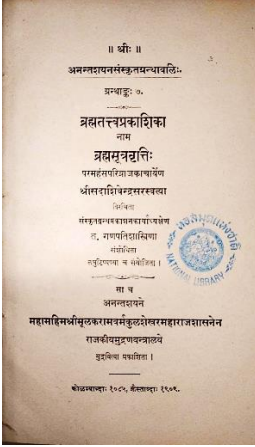
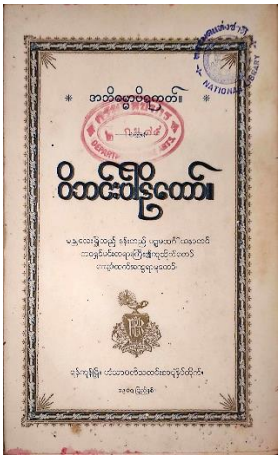
๑๐. หนังสือชีวประวัติของบุคคล

๑๑. เอกสารต้นฉบับลายพระราชหัตถเลขา และลายมือเขียน เช่น จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในรัชกาลที่ ๖ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ หรือ ราชสกุลวงศ์ ฉบับกรมพระสมมตอมรพันธุ์ เป็นต้น

๑๒. หนังสือที่พิมพ์เป็นภาษาต่าง ๆ เช่น หนังสืออักษรอริยกะ หนังสือภาษาเทวนาครี ภาษาพม่า เป็นต้น

๓. การจัดเก็บหนังสือหายาก

หอสมุดแห่งชาติจัดเก็บต้นฉบับหนังสือหายาก ณ ห้องหนังสือหายาก ชั้น ๓ อาคาร ๒ ซึ่งเป็นห้องควบคุมอุณหภูมิและความชื้น และมีระบบตรวจจับอัคคีภัย ระบบความปลอดภัย ระบบทำความเย็น และความชื้น และระบบไฟ ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถดูได้จากอินเตอร์เฟสเดียว ห้องหนังสือหายากจะเป็นทั้งห้องจัดเก็บหนังสือหายากและห้องบริการหนังสือหายาก โดยได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนสำหรับผู้ให้บริการ/เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน และส่วนของห้องจัดเก็บ

ส่วนสำหรับผู้ให้บริการ/เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน

ส่วนของห้องจัดเก็บ

โดยมีระบบหลัก ๆ คือ

๑) ตัวควบคุมระบบแจ้งเหตุเพลิงไหม้ เป็นระบบที่จะแจ้งเตือนเมื่อเกิดอัคคีภัย ติดตั้งเพื่อให้สามารถรับมือกับเหตุการณ์เพลิงไหม้ได้อย่างรวดเร็วเมื่อเกิดเหตุ ระบบจะแจ้งเตือนเมื่อมีเปลวไฟหรือเหตุเพลิงไหม้ภายในอาคารโดยใช้เซนเซอร์หรืออุปกรณ์ตรวจจับชนิดต่างๆ ระบบสัญญาณเตือนไฟไหม้นี้จะทำให้ผู้ที่อยู่ในอาคารสามารถรับรู้และแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงที ป้องกันไม่ให้ไฟไหม้นั้นลุกลามจนไม่สามารถควบคุมได้

ตัวควบคุมระบบแจ้งเหตุไฟไหม้

๒) ระบบดับเพลิงด้วยก๊าซ เป็นระบบดับเพลิงอัตโนมัติชนิดสารสะอาดด้วยก๊าซสำหรับในห้องสำคัญซึ่งไม่สามารถโดนน้ำ เช่น ห้อง Server ห้องควบคุม และโดยเฉพาะห้องเก็บเอกสารสำคัญ ตัวสารเคมีจะเข้าไปทำหน้าที่ลดอุณหภูมิในบริเวณที่เกิดเพลิงไหม้และกำจัดออกซิเจนซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของเหตุเพลิงไหม้ออก

๔. การอนุรักษ์หนังสือหายาก

หนังสือหายากที่กล่าวมานี้หอสมุดแห่งชาติถือว่าเป็นเอกสารอันทรงคุณค่าที่หาค่ามิได้และสมควรที่จะรักษาให้คงอยู่เพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนต่อไป ปัจจุบันหนังสือและเอกสารเหล่านี้มีสภาพชำรุดกระดาษกรอบบางและมีเชื้อราอยู่บนกระดาษ หอสมุดแห่งชาติจึงได้ดำเนินการอนุรักษ์หนังสือหายาก ๒ วิธี คือ

๔.๑ การอนุรักษ์หนังสือหายากด้วยวิธีตรวจราดภาพลักษณ์ (สแกน)

การอนุรักษ์หนังสือหายากด้วยวิธีตรวจราดภาพลักษณ์ (สแกน) เป็นการแปลงสภาพจากต้นฉบับหนังสือหายากให้เป็นไฟล์ดิจิทัล โดยทั่วไปนิยมบันทึกภาพจากอุปกรณ์ ๒ ชนิด คือ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล และเครื่องตรวจราดภาพลักษณ์ (เครื่องสแกนเนอร์) โดยมีวิธีการ ดังนี้

- คัดเลือก/รับเอกสารต้นฉบับที่นำมาแปลงข้อมูลเข้าสู่ระบบดิจิทัล
- ตรวจสอบความสมบูรณ์ของต้นฉบับ
- จัดทำตารางข้อมูลตามประเภทของเอกสารเพื่อเรียงลำดับต้นฉบับให้ครบถ้วน
- สำรวจและเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ในการแปลงข้อมูล
- ดำเนินการแปลงข้อมูลต้นฉบับเข้าสู่ระบบดิจิทัล
- ปรับแต่งข้อมูลให้มีคุณภาพสมบูรณ์ที่สุด
- แปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบ PDF FILE
- จัดเก็บข้อมูลลงแผ่นซีดี ดีวีดี
- จัดทำทะเบียน ซีดี ดีวีดี ที่ผลิตเรียบร้อยแล้ว
- จัดทำบัตรหลักฐานเพื่อการสืบค้น
- จัดเก็บขึ้นชั้นในห้องควบคุมอุณหภูมิ
- ส่งสำเนา ซีดี ดีวีดีให้ห้องบริการสารสนเทศวัสดุ สำเนากระดาษให้ห้องบริการหนังสือหายากเพื่อ

ดำเนินการให้บริการในช่องทางต่าง ๆ ต่อไป

เครื่องสแกนเนอร์

การถ่ายภาพต้นฉบับหนังสือหายาก

สำเนาหนังสือหายากในรูปแบบ CD, DVD

สำเนากระดาษ

๔.๒ การอนุรักษ์หนังสือหายากด้วยวิธีวิทยาศาสตร์

เป็นการนำต้นฉบับหนังสือหายากที่มีสำเนาในรูปแบบต่าง ๆ แล้ว เช่น CD, DVD สำเนากระดาษหรือต้นฉบับหนังสือหายากที่มีสภาพชำรุดมาก กระดาษกรอบขาด สันหนังสือแตก ให้กลับมามีสภาพดี มีรูปเล่มที่แข็งแรง สามารถให้บริการต่อไปได้ ซึ่งไม่สามารถซ่อมได้ด้วยวิธีการเหมือนกับหนังสือทั่วไป การปฏิบัติงานต้องเป็นไปตามขั้นตอนและถูกต้องตามหลักวิชาการ บางขั้นตอนต้องใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยดำเนินการเนื่องจากมีสาเหตุของกาชำรุดเสื่อมสภาพที่ไม่เหมือนกัน การอนุรักษ์หนังสือหายากด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ มีวิธีการอนุรักษ์ ดังนี้

๑) วิเคราะห์สภาพของหนังสือ เป็นการตรวจดูลักษณะความชำรุดที่เกิดขึ้นเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไขการชำรุดลักษณะนี้ ควรใช้วัสดุ อุปกรณ์ และสารเคมี ตลอดจนกรรมวิธีใดในการซ่อมแซมเพื่อให้หนังสือที่ชำรุดเสื่อมสภาพเหล่านี้กลับมาอยู่ในสภาพแข็งแรงสมบูรณ์มากที่สุด

๒) บันทึกภาพและถ่ายทำสำเนาหนังสือต้นฉบับก่อนดำเนินการซ่อมอนุรักษ์เพื่อเป็นข้อมูลเปรียบเทียบสภาพของหนังสือก่อนทำการซ่อมและภายหลังการซ่อมอนุรักษ์แล้ว

๓) บันทึกข้อมูลสภาพก่อนดำเนินการซ่อมลงในแบบกรอกข้อความเพื่อเป็นหลักฐาน โดยระบุข้อมูล ดังนี้ ชื่อเรื่อง ปีที่พิมพ์ จำนวนหน้า ลักษณะของหนังสือ รูปแบบ ขนาดรูปเล่ม วิธีการเย็บเล่ม สภาพความชำรุด เช่น เนื้อกระดาษกรอบ เปราะ ฉีกขาด คราบเปื้อน หรือร่องรอยของแมลงเป็นต้น และเมื่อได้ปฏิบัติงานซ่อมเสร็จเรียบร้อยแล้วต้องบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ลงในแบบกรอกข้อความเดียวกันโดยระบุข้อมูล ดังนี้ รายการวัสดุที่ใช้ในการซ่อมอนุรักษ์ วิธีการที่ใช้ สภาพของเอกสารภายหลังการซ่อมอนุรักษ์แล้ว วัน เดือน ปี ที่ดำเนินการ และผู้อนุรักษ์

๔) จัดแมลงในหนังสือด้วยการแช่แข็ง (Deep Freezing) เป็นวิธีที่ไม่เป็นอันตรายต่อผู้ปฏิบัติงาน โดยการนำหนังสือบรรจุในกล่องพลาสติกหรือถุงพลาสติกอย่างหนาไม่ควรซ้อนหนังสือให้หนามาก ปิดฝากล่องหรือปากถุงให้สนิทเพื่อป้องกันความชื้น เปิดเครื่องทำความเย็นเตรียมไว้ก่อนให้อุณหภูมิอยู่ที่ระหว่าง -๑๘ หรือ -๒๐ องศาเซลเซียส นำหนังสือที่บรรจุเรียบร้อยแล้วเข้าสู่แช่แข็ง ประมาณ ๕-๗ วัน หลังจากนั้นนำถุงหรือกล่องที่บรรจุหนังสือออกจากตู้แช่แข็งมาวางไว้ในอุณหภูมิของห้องโดยยังไม่เปิดปากถุงหรือกล่อง ประมาณ ๓-๕ วัน เพื่อปรับสภาพอากาศภายในถุงและนอกถุง

๕) ตรวจสอบสภาพความเป็นกรดในกระดาษด้วยกระดาษ pH-paper ซึ่งเป็นกระดาษทดสอบความเป็นกรดและด่างบรรจุอยู่ในกล่อง บนกล่องจะมีตารางสีควบคู่อยู่กับตัวเลขแสดงค่าความเป็นกรดต่าง หมายเลข ๐-๖ แสดงค่าความเป็นกรด หมายเลข ๗ แสดงค่าความเป็นกลาง และหมายเลข ๘-๑๔ แสดงค่าความเป็นด่าง

๖) ตรวจสอบการละลายของหมึกเพื่อให้รู้ว่าน้ำหมึกที่ใช้เขียนกระดาษนั้นละลายน้ำหรือไม่ หนังสือที่มีการเขียนด้วยหมึกปรากฏอยู่ ก่อนจะนำไปซ่อมอนุรักษ์ถ้าต้องการให้ข้อความเหล่านั้นปรากฏอยู่ต้องทาน้ำยาเคลือบกันหมึกเพื่อป้องกันหมึกที่เขียนอยู่ลบเลือนหรือสูญหายไป

๗) จัดรอยเปื้อนจากเทปกา

๘) ให้รหัสประจำแผ่นของหนังสือ เป็นการเขียนหมายเลขกำกับแต่ละแผ่นไว้ที่มุมล่างด้านขวาด้วย ดินสอดำก่อนจะเลาะรูปเล่มแยกออกเป็นแผ่นเพื่อเรียงลำดับได้ถูกต้องตามต้นฉบับเดิมเมื่อทำการซ่อมแซมเสร็จเรียบร้อย

๙) เลาะรูปเล่มแยกออกเป็นแผ่น

๑๐) ทำความสะอาดเพื่อขจัดความสกปรกต่าง ๆ ของกระดาษ มี ๒ วิธี คือ การทำความสะอาดแห้งโดยใช้เครื่องดูดฝุ่นกำลังลมอ่อนหรือแปรงขนอ่อนปัดฝุ่นผงที่ละแผ่น และการทำความสะอาดเปียกด้วยการใช้น้ำทำความสะอาดจะช่วยให้กระดาษสะอาดมากขึ้น

๑๑) การลดกรดในกระดาษโดยใช้สารเคมีที่มีฤทธิ์เป็นด่างเพื่อให้กรดมีสภาพเป็นกลางด้วยการใช้สารละลายแมกนีเซียมไฮดรอกไซด์ที่ผสมเตรียมไว้แล้ว

๑๒) การซ่อมเสริมความแข็งแรงโดยการเคลือบด้วยกระดาษสาและทากาว Methyl Cellulose ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ในบริเวณส่วนที่เนื้อกระดาษขาดหายจะมีอักษรหรือไม่ก็ตามต้องเสริมส่วนที่ขาดหายให้เต็มแผ่นโดยไม่ต่อเติมข้อความใด ๆ ลงไป

๑๓) นำเอกสารที่อัดเรียบร้อยแล้วมาตัดกระดาษส่วนที่เกินจากต้นฉบับออกแล้วนำมาเย็บเล่มเข้าปกหนังสือ

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอนุรักษ์หนังสือหายากด้วยวิธีวิทยาศาสตร์

๕. การบริการหนังสือหายาก

หอสมุดแห่งชาตินอกจากจะดำเนินการทางด้านการอนุรักษ์หนังสือหายากแล้วยังได้ให้บริการอ่านเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย แก่นักศึกษา นักวิชาการ นักวิจัย และประชาชนผู้สนใจทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่ด้วยเหตุที่หนังสือหายากดังกล่าวข้างต้นเป็นหนังสือเก่า มีสภาพค่อนข้างชำรุดและไม่สมบูรณ์ แม้จะได้ดำเนินการอนุรักษ์ถูกต้องตามหลักวิชาการแล้วก็ตาม บางครั้งต้องมีความระมัดระวังในการให้บริการเป็นอย่างยิ่ง โดยมีรูปแบบการเข้าใช้หนังสือหายาก ๓ รูปแบบ ดังนี้

๕.๑ การบริการหนังสือหายากแบบระบบชั้นปิด

การเข้าใช้บริการหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติมีวิธีการที่แตกต่างจากหนังสือทั่วไป โดยหนังสือหายากจะจัดเก็บและให้บริการในระบบชั้นปิดผู้ใช้บริการไม่สามารถจะเข้าไปหยิบได้เองในขณะนี้ การเข้าใช้บริการหนังสือทั่วไปจะให้บริการในระบบชั้นเปิดผู้ใช้บริการสามารถเข้าไปหยิบหนังสือได้ด้วยตนเอง การให้บริการหนังสือหายากแบบระบบชั้นปิดผู้ใช้บริการต้องสืบค้นข้อมูลผ่านระบบ Single Search ทาง www.nlt.go.th จะปรากฏ Location Code RBBK จากนั้นติดต่อขออนุญาตเข้าใช้บริการภายในห้องหนังสือหายากเท่านั้น ให้บริการเฉพาะผู้ค้นคว้าวิจัย นิสิต นักศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นต้นไป

โดยกรอกแบบฟอร์มการขอใช้บริการให้ชัดเจน ถูกต้อง พร้อมแนบบัตรประจำตัวประชาชน บัตรนิสิต นักศึกษา หรือบัตรประจำตัวอื่น ๆ อนุญาตให้ใช้หนังสือได้ครั้งละ ๕ เล่ม ห้ามคัดลอกหรือทำสำเนาใด ๆ นอกจากเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา แจกเจ้าหน้าที่เมื่อต้องการถ่ายสำเนาหรือถ่ายภาพ โดยถ่ายสำเนาได้ตามความจำเป็นเฉพาะหนังสือที่อยู่ในสภาพดีเท่านั้น โดยบรรณารักษ์จะเป็นผู้พิจารณาอนุญาต นอกจากนั้นหอสมุดแห่งชาติขอสงวนสิทธิ์ดังต่อไปนี้ในการให้บริการที่หนังสือหายากนั้น มีสำเนาในรูปแบบอื่น ๆ เช่น CD, DVD หรือสำเนาในรูปแบบกระดาษแล้ว เปิดให้บริการ วันจันทร์ – วันศุกร์ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๓๐ น. วันเสาร์ – วันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๗.๐๐ น. หยุดวันหยุดนักขัตฤกษ์ และวันหยุดตามมติ คณะรัฐมนตรี

๕.๒ การบริการหนังสือหายากแบบระบบออฟไลน์

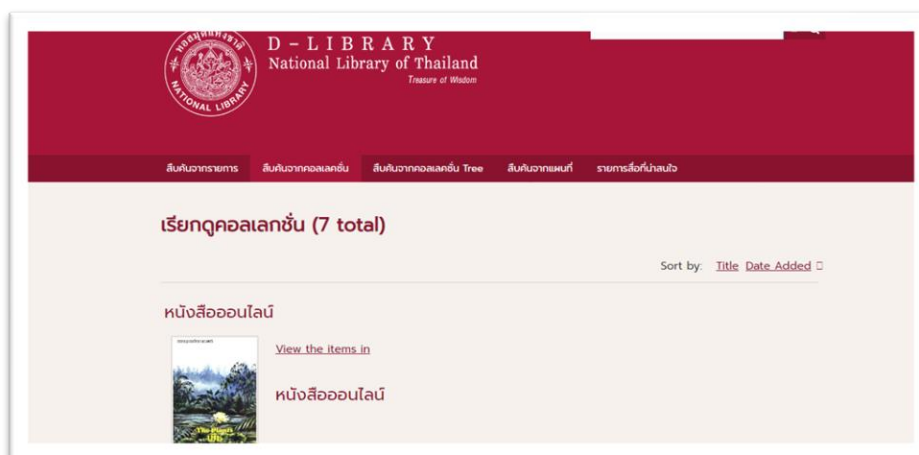
จากรูปแบบการบริการหนังสือหายากแบบระบบชั้นปิดที่หอสมุดแห่งชาติขอสงวนสิทธิ์ดังต่อไปนี้ในการให้บริการต้นฉบับจริงในกรณีที่หนังสือหายากนั้นมีสำเนาในรูปแบบอื่น ๆ เช่น CD, DVD ซึ่งได้มาจากการอนุรักษ์หนังสือหายากด้วยวิธีตรวจกราฟฟิกส์ (Scan) ดังกล่าวข้างต้น หอสมุดแห่งชาติได้จัดพื้นที่ให้บริการ CD, DVD ณ ห้องบริการเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อโสตทัศนวัสดุ ชั้น ๑ อาคาร ๑ โดยผู้ให้บริการต้องลงทะเบียนในสมุดขอใช้บริการสื่อโสตทัศนวัสดุ ตรวจสอบรายการ และคัดเลือกรายการที่ต้องการจากบัญชีรายการซึ่งได้แยกตามประเภทของสื่อโสตทัศนวัสดุ กรอกแบบฟอร์มขอใช้ โดยใช้บริการผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์มี

๕.๓ การบริการหนังสือหายากแบบระบบออนไลน์

ในยุคปัจจุบันท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี หอสมุดจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนตนเองในทุกด้าน ทั้งบทบาทหน้าที่ ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม ทรัพยากรสารสนเทศ ตลอดจนรูปแบบการบริการให้มีความสอดคล้อง และทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการ และพฤติกรรมของผู้ใช้ในยุคปัจจุบัน กระบวนการทางอิเล็กทรอนิกส์เข้ามามีบทบาทในงานห้องสมุดมากขึ้นห้องสมุดหลายแห่ง รวมทั้งหอสมุดแห่งชาติเริ่มใช้วิธีการแปลงทรัพยากรสารสนเทศให้เป็นสื่อดิจิทัลโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถสืบค้น เข้าถึงและใช้งานได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และที่สำคัญยังถือเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งทรัพย์สินทางปัญญาและมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติอีกด้วย หนังสือหายากที่แปลงเป็นสื่อดิจิทัลจะเรียกว่า หนังสือหายากดิจิทัล สามารถเข้าถึงโดยเชื่อมต่อกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เน้นการให้บริการการอ่านด้วยเทคโนโลยีผ่านทางออนไลน์ทาง Smartphone หรือ Tablet โดยระบบจะเชื่อมโยงไปสู่หนังสือหายากฉบับเต็ม (Full Text) หลากหลายช่องทาง ดังนี้

๑) ห้องสมุดดิจิทัล (D-Library)

หอสมุดแห่งชาติได้พัฒนาระบบห้องสมุดดิจิทัล (D-Library) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Omeka ในการจัดเก็บคอลเลกชันดิจิทัลของหอสมุดแห่งชาติซึ่งเป็นเอกสารฉบับเต็ม โดยแบ่งเป็นคอลเลกชันจำนวน 14 คอลเลกชัน เช่น หนังสือหายาก หนังสือพิมพ์เก่า เอกสารโบราณ หนังสือท้องถิ่น ภาพถ่ายเก่า หนังสือองค์ความรู้ของหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น โดยสามารถสืบค้นและอ่านเอกสารฉบับเต็มได้ผ่านทาง www.digital.nlt.go.th/digital/

หน้าจอการใช้งานห้องสมุดดิจิทัล (D-Library)

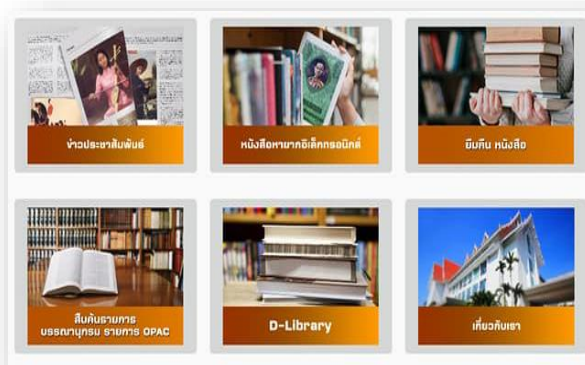
๒) แอปพลิเคชันหอสมุดแห่งชาติ (NLT Library Application)

แอปพลิเคชันหอสมุดแห่งชาติ (NLT Library Application) สามารถสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศจากฐานข้อมูลต่าง ๆ ของหอสมุดแห่งชาติ (ฐานข้อมูลบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ Single Search ฐานข้อมูลห้องสมุดดิจิทัล D-Library) หนังสือหายากอิเล็กทรอนิกส์ ข่าวสารประชาสัมพันธ์ โดยการโหลดแอปพลิเคชัน NLT Library Application ซึ่งรองรับการใช้งานทั้งระบบ Android IOS และทางเว็บไซต์ก็สามารถหยิบหนังสือที่ถูกใจมาอ่านได้ทันที

แอปพลิเคชันหอสมุดแห่งชาติ (NLT Library Application)

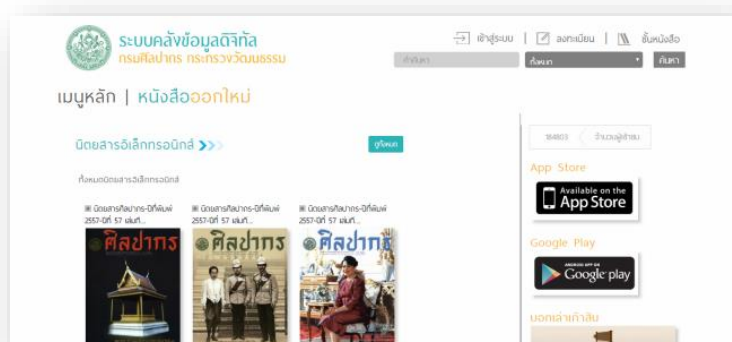
๓) หนังสือหายากอิเล็กทรอนิกส์กว่า ๑,๐๐๐ รายการ โดยสามารถสืบค้นและอ่านได้ผ่านทาง mobile.nlt.go.th

หน้าจอหนังสือหายากอิเล็กทรอนิกส์

๔) คลังข้อมูลดิจิทัลของกรมศิลปากร

จัดเก็บข้อมูลหนังสือหายาก หนังสือทั่วไป วารสาร นิตยสารที่จัดพิมพ์โดยหน่วยงานภายใต้กรมศิลปากร รวมถึงเป็นคลังภาพสถานที่ ภาพเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ มากมาย เข้าถึงได้ผ่านทางเว็บไซต์ www.digitalcenter.finearts.go.th หรือทางแอปพลิเคชันบน Smartphone ที่รองรับทั้งระบบ IOS และ Android

หน้าจอคลังข้อมูลของกรมศิลปากร

๕) QR Code Station

เป็นการดาวน์โหลดหนังสือที่น่าสนใจ รวมถึงข้อมูลคู่มือและวิธีการใช้งานฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านทาง QR Code

ตัวอย่าง QR Code หนังสือหายาก

๖. การจัดหมวดหมู่หนังสือหายาก

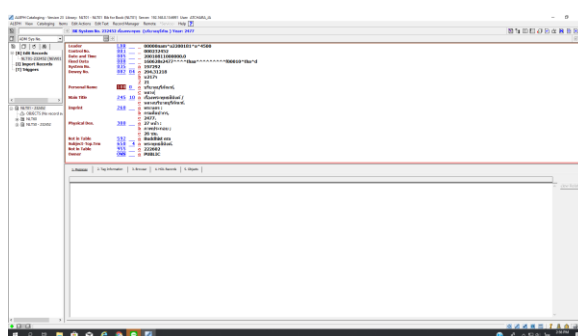
การจัดหมวดหมู่หนังสือช่วยให้ผู้ใช้บริการสามารถค้นหาหนังสือได้สะดวกรวดเร็วและสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บหนังสือขึ้นชั้นอย่างเป็นระบบและมีระเบียบ หนังสือหายากเป็นทรัพยากรสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์ชนิดหนึ่ง สำนักหอสมุดแห่งชาติได้จัดหมวดหมู่เช่นเดียวกับหนังสือทั่วไปด้วยระบบทศนิยมดิวอี้ (Dewey Decimal Classification -DDC) แบ่งหมวดหมู่ตามเนื้อหาเป็น ๑๐ หมวด คือ

- ๐๐๐ ความรู้ทั่วไป (Generalities)
- ๑๐๐ ปรัชญา (Philosophy)
- ๒๐๐ ศาสนา (Religion)
- ๓๐๐ สังคมศาสตร์ (Social sciences)
- ๔๐๐ ภาษาศาสตร์ (Language)
- ๕๐๐ วิทยาศาสตร์ (Science)
- ๖๐๐ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ หรือเทคโนโลยี (Technology)
- ๗๐๐ ศิลปกรรมและการบันเทิง (Arts and recreation)
- ๘๐๐ วรรณคดี (Literature)
- ๙๐๐ ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ (History and geography)

โดยมีกลุ่มพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเป็นผู้รับผิดชอบในการวิเคราะห์หมวดหมู่และลงรายการบรรณานุกรมในฐานข้อมูลระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Aleph ซึ่งทำให้สามารถสืบค้นข้อมูลหนังสือหายากผ่านระบบ OPAC และ Single Search ได้ การดำเนินงานจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาและจัดหมวดหมู่ลงรายการทรัพยากรสารสนเทศตามหลักเกณฑ์มาตรฐานการลงรายการแบบแองโกลอเมริกัน (Anglo Rules, second edition : AACR II) และมาตรฐานการลงรายการทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบ MARC 21 (Machine Readable Cataloging) พร้อมทั้งสร้างระเบียน (Item Record) โดยกำหนดรหัสในการลงรายการแทนรายการบรรณานุกรมเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและสามารถค้นหาคำที่ปรากฏในเขตข้อมูล (Field) ต่าง ๆ ดังนี้

- Tag 008 เป็นการลงข้อมูล Record leader
- Tag 020 เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ
- Tag 082 เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกเลขหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้
- Tag 090 เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกเลขเรียกหนังสือที่หอสมุดแห่งชาติกำหนดใช้เอง
- Tag 100 เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกชื่อผู้แต่งเป็นบุคคล
- Tag 110 เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกชื่อผู้แต่งเป็นนิติบุคคล
- Tag 111 เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกรายการที่เป็นการประชุม นิทรรศการ งานแสดงสินค้า เทศกาลการแข่งขัน

Tag 130	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกชื่อเรื่องแบบฉบับ
Tag 245	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกรายการชื่อเรื่อง และการแจ้งความรับผิดชอบ
Tag 246	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกรายการชื่อเรื่องที่แตกต่าง
Tag 250	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกรายการเกี่ยวกับครั้งที่พิมพ์
Tag 260	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกสถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์
Tag 300	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกรายการของบรรณลักษณะ ได้แก่ จำนวนหน้า ภาพประกอบของหนังสือ
Tag 490	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกรายการชื่อชุดที่ไม่สำคัญต่อการสืบค้น (Untraced)
Tag 500	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกรายการหมายเหตุทั่วไป
Tag 502	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกหมายเหตุเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์
Tag 505	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกรายการหมายเหตุสารบัญ
Tag 592	เป็นเขตข้อมูลที่หอสมุดแห่งชาติกำหนดขึ้นเพื่อจัดทำบรรณานุกรมแห่งชาติ
Tag 600	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการเพิ่มหัวเรื่อง - ชื่อบุคคล
Tag 610	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการเพิ่มหัวเรื่อง - ชื่อนิติบุคคล
Tag 650	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการเพิ่มหัวเรื่อง - หัวเรื่องทั่วไป
Tag 651	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการเพิ่มหัวเรื่อง - ชื่อทางภูมิศาสตร์
Tag 700	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการเพิ่มสำหรับชื่อบุคคล
Tag 710	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการเพิ่มสำหรับชื่อนิติบุคคล
Tag 740	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการเพิ่มชื่อเรื่องที่แตกต่าง/ชื่อเรื่องอื่น ๆ
Tag 830	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการชื่อชุดที่สำคัญต่อการสืบค้น (Traced) และชื่อชุด ที่มีรายการเพิ่ม ซึ่งรายการเพิ่มชื่อชุดนั้นมีการลงรายการที่แตกต่างจากที่ปรากฏ ในส่วนของการแจ้งเกี่ยวกับชุด (Traced differently)
Tag 856	รายการเพิ่มสำหรับระบุตำแหน่งและการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ อิเล็กทรอนิกส์
Tag 999	เป็นเขตข้อมูลที่บันทึกการชื่อผู้สร้างระเบียบ

หน้าจอแสดงการลงรายการทรัพยากรสารสนเทศกับฐานข้อมูลห้องสมุดอัตโนมัติ Aleph ของหอสมุดแห่งชาติ

การจัดหมวดหมู่หนังสือหายากจะมีส่วนที่แตกต่างจากการจัดหมวดหมู่หนังสือทั่วไปอยู่ ๒ รายการ คือ

๑. การกำหนด location code

หนังสือหายาก จะกำหนด Location code ว่า RBBK ในฐานข้อมูล ดังแสดงในรูป

The screenshot shows the ALEPH Cataloging software interface. The 'Item List' view displays a table with columns: Seq., Sublibrary, Description, Call number, Collection, Status, Notes, and Loans. The 'Item Detail' view shows the following fields:

Barcode:	311110040406	Item Status:	01
Sublibrary:	NLT	Item Process Stat:	
Collection:	RBBK	Enum. Level 1 (A):	
Copy Number:		Enum. Level 2 (B):	
Material Type:	RBBK		
Hol. Link:	0		
85X Type/Linking Num:	0		
Call No. Type/Call No:	1	895.916 w254aa	
2nd Call No. Type/Call No:			
Description:			

การกำหนด Location code “RBBK”

๒. การเขียนเลขเรียกหนังสือ

เลขเรียกหนังสือ คือ สัญลักษณ์ที่กำหนดสำหรับหนังสือแต่ละเล่ม ประกอบด้วย เลขหมู่หนังสือ อักษรตัวแรกของชื่อผู้แต่งตามด้วยเลขประจำตัวผู้แต่ง และอักษรตัวแรกของชื่อหนังสือ ดังแสดงในรูป

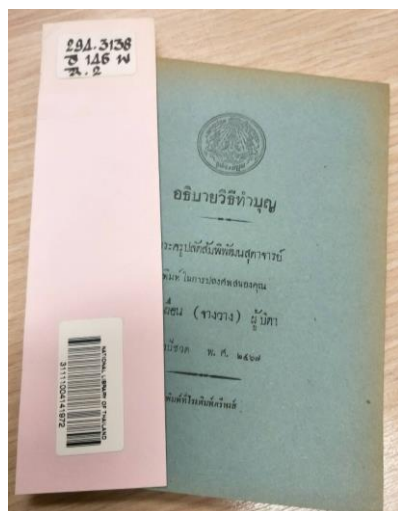
เลขหมู่หนังสือ	→	940.27
อักษรตัวแรกของชื่อผู้แต่งตามด้วยเลขประจำตัวผู้แต่ง	→	จ247ค
และอักษรตัวแรกของชื่อหนังสือ		

องค์ประกอบของเลขเรียกหนังสือ

เลขเรียกหนังสือของหนังสือหายากจะเขียนลงบนกระดาษขนาด ๕ x ๒๑ ซม. และสอดแทรกในตัวเล่มหนังสือหายากที่มีสภาพเก่า กระดาษกรอบ และเขียนลงบนตัวเล่มที่สันของหนังสือในกรณีที่หนังสือหายากมีสภาพดี แข็งแรง ดังแสดงในรูป

เลขเรียกหนังสือของหนังสือหายากเขียนบนกระดาษ

ขนาด ๕ x ๒๑ ซม.

เลขเรียกหนังสือของหนังสือหายากเขียนลงบนสัน

หนังสือ

